

(م. ۷۳۹ق.)، بیروت، دار الجیل، ۱۴۱۲ق؛ مرشد الزوار الی قبور الابرار: موفق الدین بن عثمان (م. ۶۱۵ق.)، قاهره، الدار المصریة اللبنانیة؛ ۴۱۵ق؛ مسالک الابصار فی ممالک الامصار: احمد بن یحیی بن فضل الله الحمیری (م. ۷۴۹ق.)، ابوظبی، المجمع الثقافی، ۱۴۲۳ق؛ المسالک و الممالک: ابراهیم الفارسی الاصلخری (م. ۳۴۶ق.)، به کوشش محمد جابر، مصر، وزارة الثقافة و الارشاد القومي، ۱۳۸۱ق؛ المسالک و الممالک: ابو عبید البکری (م. ۴۸۷ق.)، به کوشش ادریان فان لیوفن و اندری فیری، دار الغرب الاسلامی، ۱۹۹۲م؛ المسجد النبوی الشریف من العصر العثماني: محمد هزاع الشهري، قاهره، دار القاهره، ۲۰۰۳م؛ مسیحیون فی مکة: أغسطس رالی، ترجمه: رمزی بدر، لندن، دار الوراق، ۲۰۰۹م؛ المعالم الاثيرة: محمد محمد حسن شراب، بیروت، دار القلم، ۱۴۱۱ق؛ معجم البلدان: یاقوت الحموی (م. ۶۲۶ق.)، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵م؛ مکة و مدینه از دیدگاه جهانگردان اروپایی: جعفر الخلیلی، ترجمه: محمد رضا فرهنگ، قم، مشعر، ۱۳۷۶ش؛ ملامح الحياة الشعبية فی مدينة عمان: عبدالله رشید، مكتبة قنديل، عمان، ساحة المسجد الحسيني الكبير، ۱۹۸۳م؛ المناسک و اماکن طرق الحج: ابواسحاق الحرابی (م. ۲۸۱ق.)، به کوشش حمد الجاسر، ریاض، دار الیمامة، ۱۴۰۱ق؛ المواعظ و الاعتبار: المقریزی (م. ۸۴۵ق.)، به کوشش خلیل المنصور، بیروت، دار الکتب العلمیة، ۱۴۱۸ق؛ الموسوعة العربية العالمیة: ریاض، مؤسسة اعمال الموسوعة للنشر، ۱۴۱۹ق؛ الموسوعة العربية: هیئة الموسوعة العربية، دمشق، ۱۹۹۸م؛ میقات حج (فصلنامه): تهران، حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت؛ نخبة الدهر فی عجائب البر و البحر: محمد بن

ابی طالب الانصاری (م. ۷۲۷ق.)، تهران، اساطیر، ۱۳۸۲ش؛ نفحات الحرم: علی الطنطاوی، دمشق، دار الفکر، ۱۴۰۰ق؛ النفحة المسکية فی الرحلة المکیة: عبدالله بن حسین سویدی، ابوظبی، مجمع الثقافی، ۱۴۲۴ق؛ نهر الذهب فی تاریخ حلب: کامل البالی الحلبي الغزی (م. ۱۳۵۱ق.)، حلب، دار القلم، ۱۴۱۹ق.

Pioneers over Jordan, abu jabber, London

<https://www.cia.gov>

سید مجتبی حسینی

ارشاد الزائرین: کتابی در فضیلت و

آداب زیارت مدینه، نوشته محمد بن

محمد بکری صدیقی (۸۹۹-۹۵۲ق.)

این کتاب درباره شهر مدینه و فضیلت های آن و معرفی مکان های متبرک این شهر و آداب زیارت مسجد النبی است و چنان که از نام آن پیدا است، برای راهنمایی زائران مدینه نگاشته شده است.

ابوالحسن محمد بن محمد بن عبدالرحمن بکری صدیقی، از متصوفان، مفسران و فقیهان شافعی در قاهره زاده شد. وی آثار شایسته گوناگون^۱ از جمله تحفة السالک لأشرف

۱. هدیه العارفين، ج ۲، ص ۳۹؛ مرآة الکتب، ص ۱۷۱-۱۸۰؛

معجم المؤلفین، ج ۱۱، ص ۲۲۹.

◀ منابع

بحار الانوار: المجلسی (م. ۱۱۱۰ ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق؛ *المدينة المنورة فی مئة مخطوط*: مرکز بحوث و دراسات المدینة، ۱۴۲۰ ق؛ *مرآة الکتب*: علی بن موسی التبریزی، به کوشش الحائری، قم، مکتبه النجفی، ۱۴۱۴ ق؛ *معجم المؤلفین*: عمر کخاله، بیروت، دار احیاء التراث العربی - مکتبه المثنی؛ *معجم ما الف عن الحج*: عبدالعزیز بن راشد السنیدی، ریاض، دار الملک عبدالعزیز، ۱۴۲۳ ق؛ *هدیة العارفين*: اسماعیل پاشا (م. ۱۳۳۹ ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی.

ابراهیم احمدیان

ارض المعجزات: سفرنامه حج، نوشته

بنت الشاطی

این کتاب گزارش دو سفر است: یکی عمره (۱۹۵۱ م./ ۱۳۷۰ ق.) با عنوان *رحلة فی جزيرة العرب* و دیگری حج واجب (۱۹۷۲ م./ ۱۳۹۶ ق.) با عنوان *لقاء مع التاريخ*.

عایشه بنت عبدالرحمن مشهور به بنت الشاطی، نویسنده و پژوهشگر علوم قرآنی و ادبیات عرب، به سال ۱۹۱۳ م. در دمیاط مصر زاده شد. قرآن و ادبیات را نزد پدرش شیخ محمد علی عبدالرحمن آموخت که از استادان الازهر بود. تحصیلات جدید را نیز به رغم

المسالك دارد که درباره حج است.^۱ مجلسی دوم از او به احترام یاد کرده و وی را از استادان زین الدین بن علی نام آور به شهید ثانی (م. ۹۶۵ ق.) دانسته و از چند تألیف او نام برده، اما از این اثر یاد نکرده است.^۲

ارشاد الزائرین از کتاب‌های زیارتی است که به تناسب، آگاهی‌هایی نیز از مکان‌ها و زیارتگاه‌های مدینه و مسجدالنبی و ویژگی‌ها و اشیای مربوط به آن به دست می‌دهد. کتاب هفت فصل دارد و با مقدمه‌ای در فضیلت مدینه آغاز می‌شود و با خاتمه‌ای درباره بقیع و فضیلت زیارت آن پایان می‌یابد. عنوان‌های هفت فصل کتاب به ترتیب عبارتند از: آداب سفر زیارتی، فضیلت و استحباب زیارت و جواز نذر زیارت، توسل زائر به خدا، ویژگی‌های قبر شریف پیامبر و مسائلی در این زمینه، آداب زیارت پیامبر، مسجدالنبی و روضه و منبر آن، ستون‌های مسجد و چاه‌های منسوب به پیامبر ﷺ در مدینه.

از این کتاب نسخه‌ای خطی در کتابخانه ملک فهد ریاض یافت می‌شود که هنوز چاپ نشده است. کتابت این نسخه که ۳۲ برگ دارد، به سال ۹۲۸ ق. پایان یافته است.^۳

۱. هدیه العارفين، ج ۲، ص ۲۳۹؛ معجم ما الف عن الحج، ص ۵۱.

۲. بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۲.

۳. المدينة المنورة فی مئة مخطوط، ص ۴۱-۴۲.